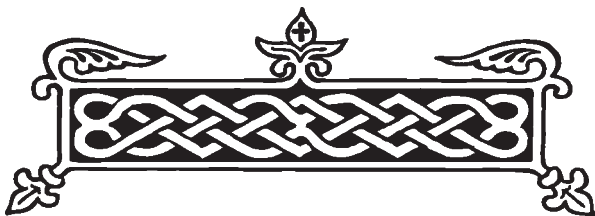

Данило
ЯНЕВСЬКИЙ

*Відомі історії
нашої держави
з середини X ст.
до 1781 року*

Друге видання

Харків
«ФОЛІО»
2022

ПРО КОГО І ПРО ЩО ЦЯ КНИГА?

Ця книжка — про держави, які від середини X ст. н. е. існували на землях сучасної України.

У різні часи одні землі нашої держави були «афілійовані» або увіходили до складу (як сказали б тепер) найпотужніших світових імперій — Східної Римської (Візантії), Чингізидів, Османів, Романових та Габсбургів.

Деякі з них утворювали Руське королівство (лат.: *Regnum Russiae*). Інші, а інколи й ті самі території були як самостійними князівствами, так і органічною складовою частиною Великого князівства Литовського, згодом — Речі Посполитої. Річ Посполиту у нас за

звичкою називають «Польщею», що не зовсім коректно, точніше — зовсім некоректно.

Адже «Річ Посполита» (лат.: *Res Publica*, пол.: *Rzeczpospolita*, рус.: Річ Посполита) в перекладі сучасною українською не що

інше, як «Спільна справа». «Спільна справа» трьох народів — руського (не російського!), литовського та польського. Політичний провід

цих народів і утворив Рес Публіку — «двоєдину державу трьох народів», яка проіснувала майже 300 років і справила колосальний вплив на розвиток тогочасних і українців, і литвинів, і поляків, і євреїв та інших народів, які споконвіку жили на тих землях.

Ця книжка — про держави, які від середини X ст. н. е. існували на землях сучасної України.

Саме приналежність до тих чи інших державних утворень та міждержавних об'єднань визначили структуру цього тексту. Тексту, в якому ви не знайдете ніяких сенсацій чи, приміром, нових, раніше не відомих фактів. А знайдете викладені у хронологічному порядку всім давно і добре відомі події, наслідком яких стало, зокрема, формування спільноти, яка сьогодні має назву «громадяни України».

Позаяк справжня наука, як казав Дмитро Менделєєв, починається там, де починаються виміри, цей текст є також виміром, але не арифметичним, а історичним. Він є визначенням основних понять та систематичним викладом основних подій, які відбувалися на сучасних українських землях та суміжних з ними від середини X ст. і до проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 року.

Перша його частина нагадає читачам про події від середини X ст. до об'єднання 1386 р. Королівства Польського та Великого князівства Литовського (до складу якого увіходила сучасна Правобережна Україна) під владою Владислава II Ягайла, великого князя Литовського, короля Польщі, володаря та спадкоємця Русі.

Друга частина охоплює події від 1386 р. до ліквідації полкової системи Гетьманщини та утворення 1781 р. Київського намісництва, яке охоплювало всю територію сучасної України від Дніпра до Збруча.

Третя нагадає про основні події на окупованих Австро-Угорщиною та Росією територіях, заселених руським/українським людом.

Четверта буде присвячена буремним подіям 1914—1921 років, тобто періоду Першої світової війни і т. зв. «національно-визвольних змагань».

П'ята нагадає про людей та події від Ризького 1921 р. миру між Польською Республікою та Радянською Росією і до початку Другої світової війни 1 вересня 1939 р.

П'ята узагальнить існуючі відомості про найбільшу

рукотворну гуманітарну катастрофу тисячоліття — окупацію нацистським та комуністичним режимами земель, заселених переважно українцями. Наслідком цієї окупації ста-

Саме приналежність до тих чи інших державних утворень та міждержавних об'єднань визначили структуру цього тексту.

ла елімінація, тобто знищення мінімум 20 млн люду, що населяв землі сучасної України.

Шоста підіб'є основні підсумки розвитку українського та інших «радянських» народів у кордонах колишньої УРСР — від дня загибелі керівника збройного національного опору Романа Шухевича до проголошення державної незалежності УРСР 24 серпня 1991 року.

ДЕ І КОЛИ ВИНИКЛА СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ?

В. Татищев (1686—1750)

Відповідь на це запитання давно і добре відома. Прадідом сучасної концепції історії України був відомий кожному студентові-історикові Василь Татищев.

Нащадок смоленської гілки Рюриковичів, активний діяч революційної для Росії епохи Петра I, Василь Татищев реалізував свої непересічні талан-

**Прадідом
сучасної концепції історії
України був відомий кожному
студентові-історикові
Василь Татищев.**

ти у різних напрямках — військовому, цивільному та інших. Відзначився як економіст та географ. Заснував три міста —

«История Российская с самых древнейших времён, неусыпными трудами через тридцать лет собранная и описанная покойным тайным советником и астраханским губернатором Василем Никитичем Татищевым». Т. 1—3. Оригинал видано 1768—1843 рр.

Єкатеринбург, Перм та Ставрополь (сучасний Тольятті). 1739 р. Татищев завершив перший варіант своєї відомої «Історії Російської».

Слово «відома» вжите в цьому разі зовсім не як публіцистичне перебільшення. Татищевська версія російської історії стала концептуальною основою фундаментальних узагальнюючих творів інших класиків російської історичної науки — Миколи Карамзіна,

Сергія Соловйова, Василя Ключевського, Павла Мілюкова та інших беззаперечних для сучасної російської історичної школи авторитетів. Суть цієї версії така: Київська Русь — це «древнерусское государство», за яким настав час «феодального роздрібнення». Основний зміст цього періоду — боротьба із навалами із Заходу та «монголо-татар». Останнє завершилося встановленням «монголо-татарського» панування

над Руссю. Далі настав період об'єднання «руських» земель, центром якого стала Москва. Цей період завершився поваленням «ординського» панування в XVI ст. та утворенням Російської держави. Далі на Росію чекали Лівонська війна, опричнина Івана IV «Грознава» та «Смута»,

яка завершилася обранням на царський престол Михаїла «Романава». Основні події наступного історичного періоду — утвердження кріпацтва, «возз'єднання» України та Росії, реформи Петра I, царювання Катерини Великої, «возз'єднання» Правобережної України з Лівобережною і включення Білорусії до складу Росії, що мало об'єднати в одній державі росіян, українців та білорусів». І так далі і тому подібне¹.

Але в концепції Татищева та його послідовників усіх часів є одна, хоч і невелика, проблема. На ній наголосив провідний український медієвіст, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН

України Олексій Толочко. Проблема ця полягає ось у чому: у передмові до цього фундаментального дослідження чорним по білому написано: *«История Российская» — самая большая (и судя по продолжительности — самая успешная) мистификация в русской истории»*².

¹ Докл. див.: Пособие по истории Отечества для поступающих в ВУЗы. — 2-е изд., доп. — Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Исторический факультет. Редакционная коллегия: Орлов А. С., Полунов А. Ю., Шестова Т. Л., Щетинов Ю. А.

² «Historia Rossica» Василия Татищева. — М.: Новое литературное обозрение; Киев: Критика, 2005. — 544. — С. 22.

Справа, започаткована Татищевим мала величезний успіх. Адже його концепція підводила «наукове» підґрунтя, легітимізувала в очах внутрішніх споживачів та закордонних спостерігачів претензії російського романівського, а згодом російського лєнінсько-сталінського режимів на регіональне й світове панування. Схєма, розроблена Татищевим, благополучно дожила до наших днів. Вона продовжує отруювати мізки та душі, обґрунтовувати просто таки історичну невідворотність та освячену небєсною благодаттю необхідність подальшого існування нашого народу в модернізованому радянському концтаборі. В концтаборі, на вхідних воротах якого постійну вивіску «СРСР» змінили на тимчасову — «Митний союз».

КОМУ І ЧОМУ ЗНАДОБИЛАСЯ «СПІЛЬНА» ІСТОРІЯ «РУСКАВА», «УКРАЇНСКАВА» ТА «БЕЛАРУСКАВА» НАРОДІВ?

Спонукальний мотив для створення та розвитку «містифікацій», до яких вдаються сучасні російські історики — так само як до них вдавалися їх «папередніки», — є цілком зрозумілим. «Містифікації» ці, а точніше — відверта брех-

системних спроб знищення українського та інших народів та етносів, які споконвіку жили на цій території. Їхнього фізичного знищення. Знищення їх історії, культури, мов, вірувань, інтелектуального спадку, правових традицій, побутових практик тощо. Апогею ця політика сягнула часів СРСР. Вкотре нагадаю: лише в 1918—1948 рр. на території сучасної України було фізично знищено близько 20 млн людності. Це становить відповідно 70% до рівня 1917 р. і майже 50% до рівня 1941 р. і є найбільшою рукотворною антропологічною катастрофою в тисячолітній історії Європи.

Мотив «містифікації» простий: приховати факт 250-річної окупації Росією сучасних українських земель, різноманітних, послідовних, системних спроб знищення українського та інших народів та етносів, які споконвіку жили на цій території.

ня, є політично вмотивованими. Мотив простий: приховати факт 250-річної окупації Росією сучасних українських земель, різноманітних, послідовних,

Почалося це після так званих «розділів» Польщі. Пригадаймо: розділів цих було три, відбувалися вони один за одним, сталися вони напри-

Річ Посполита. 1600 рр.

Герб Речі Посполитої

кінці XVIII ст. — відповідно у 1772-му, 1793-му та 1795 роках. Важливо пам'ятати, що сама назва тієї держави «Річ Посполита», як уже зазначалося, в перекладі українською — не що інше, як «Спільна справа»,

Прапор короля РП Жигмунда II Вази (1566—1632), «Божою Милістю короля Польщі, Великого князя Литовського, Руського, Пруссії, Мазовецького, Жмудського, Інфлянського, а також спадкового короля Шведів, Готів і Венедів»

або Res Publica. Ця федеративна держава народилася 1569 р., охоплювала терени сучасних Польщі, Литви, Латвії, Білорусі, Правобережної України, Південної Естонії та Західної Російської Федерації.

За формою політичного устрою то була парламентська республіка на чолі з виборним королем, який титулувався «Король Польський, великий князь Литовський, господар і

дідич Руський, Пруський, Мазовецький, Жемайтійський». Джерелом права в тій державі була польсько-русько-литовська шляхта, чисельність якої сягала 1 млн осіб, що становило 10% від 9—10 млн населення держави. Шляхта реалізувала владу шляхом виборів до місцевих сеймиків, загальнодержавних Сейму та Сенату, а також під час виборів короля, який присягав про «непорушність прав та свобод» шляхти саме перед нею.

Розтин Речі Посполитої поміж Росією, Австро-Угорщиною та Пруссією був, за оцінкою Нормана Дейвіса, «безперечно одним із найганебніших актів політики великих держав у XVIII ст.». Один з радикальних його наслідків — розділення єдиного народу руського по лінії державного кордону між імперіями Габсбургів та Романових. Правові, політичні системи цих держав, побутові традиції та звички мали різне походження і в них було більше якісних відмінностей, ніж формальних тотожностей. Саме ці відмінності визначили особливості історичного розвитку двох гілок єдиного колись народу. І обумовлюють їх досі.

ЯК, ДЕ І КОЛИ ПОЧАЛА НАРОДЖУВАТИСЯ «УКРАЇНСЬКА» ІСТОРІЯ?

Посівши території між Дніпром та Збручем, нові окупанти зіштовхнулися з проблемами, до яких не були готові. Одна з ключових — наявність питомо значущого прошарку помісної руської православної та польської католицької шляхти, яка мала стати новим імперським дворянством. Значна її частина прагнула утвердити свій привілейований статус у Російській імперії. Для цього треба було надати новій владі документальні підтвердження свого шляхетського стану.

Організовані за територіальним принципом колишні шляхтичі Речі Посполитої почали розшукувати відповідні документальні підтвердження в архівах, більшість яких зникла під час попередніх буремних подій. Проблема полягала

також у тому, що чисельність шляхти в Речі Посполитій була неспівмірно високою порівняно з питомою вагою «старого» російського дворянства. 1816 р. лише на Лівобережній Україні нараховувалося понад 30 тисяч дворян, ще зо 100 тисяч — на Україні Правобережній, що сумарно перевищувало чисельність усього російського дворянства разом узятого!

Постало питання: хто законно належить до шляхтичів, а хто намагається привласнити собі цей статус, скориставшись незнанням місцевих реалій представниками російської влади? Адже приналежність тієї чи іншої людини до того чи іншого стану визначала для неї і для всіх її нащадків весь обсяг прав та обов'язків, нерозривно пов'язаних із місцем у соціаль-

ній ієрархії. Місцем, змінити яке за життя практично було неможливо.

У середовищі писемного місцевого, помісного «українського» дворянства-шляхти почали виготовлятися, обговорюватися, розповсюджуватися

Приналежність тієї чи іншої людини до того чи іншого стану визначала для неї і для всіх її нащадків весь обсяг прав та обов'язків, нерозривно пов'язаних із місцем у соціальній ієрархії. Місцем, змінити яке за життя практично було неможливо.

різноманітні історичні тексти, записки, дослідження, які подавалися на розгляд нових імперських властителів. Саме в такий спосіб, зауважує Олексій Толочко, виникла перша узгоджена версія «українського» минулого.

Ця версія мала, зокрема, утвердити претензії православної «української» шляхти на дворянський статус. Принагідно зауважу: про католицьку, уніатську шляхту не йшлося — права на існування в межах Російської імперії вона не мала. Отже, розібратися із правомірністю претензій руської православної шляхти для нового режиму було важливо насам-

перед тому, що, згідно із російськими законами, внутрішнє самоуправління в російських губерніях мало належати саме тим дворянам, у яких була тут земельну власність.

Приналежність до імперського дворянського стану надавала також низку інших прав та привілеїв. Нарешті, документального підтвердження вимагало і право наслідування земельної, насамперед, власності: треба було точно знати, хто є законним власником і, отже, хто може законно претендувати на спадкоємство цієї власності в разі смерті самого власника.

З перших років XIX століття російська імперська адміністрація стала підвищувати формальні вимоги до пошукачів дворянського статусу. Це стало причиною наростання невдоволення в шляхетському

Приналежність до імперського дворянського стану надавала також низку інших прав та привілеїв.

середовищі: відсутність дворянського статусу закривала шлях до цивільної або військової кар'єри, до освіти, радикально понижувала соціальний статус — аж до перспективи переходу до селянського стану.

А це — навіть для останнього жебраючого шляхтича — було справою неможливою.

Правлячий статус української шляхти, на її думку, йде не від наявності документальних підтверджень такого її статусу, а від традиції.

Саме тому невдоволення, збурення від такої перспективи в середовищі місцевої шляхти набуло заміни доказів «формальних» доказами історичними. Іншими словами, правлячий статус української шляхти, на її думку, йде не від наявності документальних підтверджень такого її статусу, а від традиції. Адже керівна роль тут, на «українських» землях, надавалася за вірну службу польськими королями та литовськими великими князями.

Запит завжди породжує пропозицію. Негаймо після Переяслава на світ божий з'являється перша і єдина, «академічна» як на ті часи, аналітична розвідка — «Синопис Київський». Ініціатор (а можливо, один із авторів) — уродженець Пруссії, радикально налаштований новонавернений православний монах Інокентій Гізель (1600—1683). Висуванець Петра Моги-

ли за підтримки добродійника стане й ігуменом Кирилівського монастиря, а також архимандритом Києво-Печерської лаври і ректором Києво-Братського колегіуму¹.

Зміст «Синописа» — компіляція нічим не обґрунтованих

Сторінка «Синописа», Київ, 1680 р.

Зміст «Синописа» — компіляція нічим не обґрунтованих «історичних фактів», а просто сказати — мішанина легенд, переказів та пліток.

¹ Докл. див.: Енциклопедія історії України. — Т. 2. — Київ, Наукова думка, 2004. — С. 269.

Інокентій Гізель. Копія з портрета XVII ст.

«історичних фактів», а просто сказати — мішанина легенд, переказів та пліток. Хронологічні межі — від Київської Русі до другої половини XVII ст.

Основні ідеї:

❖ глорифікація Києва — найдавнішого православного центру всієї Русі,

❖ пропаганда «єдності» православних «російського» та «українського» народів,

❖ спадкоємність московських князів від князів київських,

❖ православний панславізм.

Упродовж півтора століть «Синопис» у романівській Росії виконував роль сталінського «Короткого курсу історії ВКП(б)» в СРСР. Використовувався як підручник. Витримав більше 30 перевидань. Перекладався грецькою, латинською, молдавською. Був найбільш розповсюдженим та цитованим «історичним» твором — в сучасних Білорусі, Болгарії, Молдові, Росії, Сербії, Україні¹.

¹ Докл. див.: Енциклопедія історії України. — Т. 9. — Київ, Наукова думка, 2012. — С. 565.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА: ЯК, ДЕ І КОЛИ	
ПОЧАЛА НАРОДЖУВАТИСЯ «УКРАЇНЬСЬКА» ІСТОРІЯ?	
Про кого і про що ця книга?	5
Де і коли виникла сучасна концепція історії України?	8
Кому і чому знадобилася	
«спільна» історія «рускава», «українська» та «беларускава» народів?	12
Як, де і коли почала народжуватися «українська» історія?	15
Перші кроки: історія «України» = «історія» запорізького козацтва	20
Батьки «української» історії	26
Яку «історію» написав Михайло Грушевський?	32
Михайло Грушевський — творець «історії» неіснуючого народу	37
Висновок автора	42
Що таке Європа?	45
Якою була реальна історія «України»?	48
Геополітичний фактор	50
Еклезіальний фактор	53
Соціальний фактор	55
Політичний фактор	57
«Окрайна» цивілізованого світу	61
ВІД ХРЕЩЕННЯ ДО КРЕВСЬКОЇ УНІЇ	
X століття	65
XI століття	74
XII століття	90
XIII століття	98
XIV століття	132
ВІД КРЕВСЬКОЇ УНІЇ	
ДО СТВОРЕННЯ КИЇВСЬКОГО НАМІСНИЦТВА	
XIV століття (продовження)	159
XV століття	166
XVI століття	202
XVII століття	242
XVIII століття	270

